(עזרא ד ז) **וּכְתָב הַנִּשְׁתְּוָן** [־והכתב שנשתנה] **כְּתוּב אֲרָמִית וּמְתוּרְגָּם אֲרָמִית**, ומכאן שבימי עזרא נשתנה הכתב לארמית, **וּכְתִיב** (דניאל ה ח) בעת אשר ישב בלשצר בסעודה והוציא את כלי המקדש והשתמש בהם, ולפתע יצאה יד מלאך וכתבה על הקיר דברים שונים ולא הובנו למלך ולשאר הישובים שם, וקראו לחכמי המלך לנסות להבינו, אולם, כנאמר שם, **'לָא כָהֲלִין כְּתָבָא לְמִיקְרֵא וּפְשָׁרָא לְהוֹדָעָא'** – לא יכלו לקרוא כתב זה ולהודיע פתרונו למלך, וטעם הדבר הוא שהמלאך כתב בכתב חדש שלא ידעוהו עד אז, וגם היהודים שהיו שם לא הבינוהו, אולם אחר כך החלו משתמשים בכתב זה, ובו ניתנה התורה על ידי עזרא, כאמור (לעיל כא:). **וּכְתִיב** במלך (דברים יז יח) **'וְכָתַב לו אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת'**, ומהמילה 'משנה' יש לדרוש **כְּתָב הָרָאוּי לְהִשְׁתַּנּוֹת**, שרמז משה שישתנה כתב התורה מהכתב שהיה בימיו, והוא מה שנתבאר מהפסוקים, שבימי עזרא נשתנה כתב התורה לכתב שבו כתב המלאך לפני בלשצר בימי דניאל, והיינו שעזרא כתב בו את התורה. מסיימת הברייתא, **לָמָּה נִקְרָא** כתב זה [בו אנו כותבים את ספרי התורה] בשם 'כתיבה **אַשּׁוּרִית'**, לפי שֶׁכתב זה **עָלָה עִמָּהֶם מֵאַשּׁוּר**, וקודם לכן כתבו בכתב אחר, ובאמור לעיל (כא:).

הגמרא מביאה דעות החולקות על דברי רבי יוסי: **תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר**, לא נתחדש הכתב בימי דניאל ועזרא, אלא כבר **בַּתְּחִלָּה כְּתָבָם** זֶה **נִיתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל** על ידי משה, ומה שלא ידעו לקרוא את מה שכתב המלאך על קיר היכלו של בלשצר, הרי זה משום שֶׁ**חָטְאוּ** ישראל בימי בית ראשון וביזו את התורה, **נֶהְפַּךְ** לָהֶן כתב זה **לְרוֹעַ** [־לשבר], ששכחוהו. **וּכְיָון שֶׁחָזְרוּ כָּהֶן** ושבו למוטב בימי עזרא עד שהשיבם הקב"ה לארץ, **הֶחֱזִירוֹ לָהֶם** הקב"ה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (זכריה ט יב) **'שׁוּבוּ לְבִצָרוֹן אֲסִירֵי הַתִּקְוָה גַּם הַיּוֹם מַגִּיד מִשְׁנֶה אָשִׁיב לָךְ'**, ופירוש הפסוק הוא שהתנבא הנביא זכריה על ימי בית שני, **'שׁוּבוּ לְבִיצָרוֹן אֲסִירֵי הַתִּקְוָה'**, חיזרו ישראל המקומים לה', אל עיר המבצר שלכם, היא ירושלים, **'גַּם הַיּוֹם מַגִּיד מִשְׁנֶה אָשִׁיב לָךְ'**, שאשיב לכם את 'משנה התורה הזאת', והיינו את הכתב השונה, ששכחתם עקב חטאיכם. ומבאר רבי לשיטתו, **לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ** של הכתיבה **'אַשּׁוּרִית'**, משום **שֶׁמְּאוּשָּׁרֶת בְּכָתָב** – המהוללת שבכתבים.

הגמרא מביאה דעה שלא השתנה הכתב: **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן פַּרְטָא, שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי, כְּתָב** אשורי **זֶה שבו אנו כותבים, לֹא נִשְׁתַּנָּה כָּל עִיקָּר**, ושלא כדברי רבי יוסי ורבי, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות כו י) **'וְיָרִי הָעֲמוּדִים'**, והם יתידות מכסף שהיו קבועות בעמודי חצר המשכן, שבהן תלו את לולאות קלעי החצר והמסך, ונקראו וויים על שם שצורתם כצורת האות וא"ו שבכתב אשורי, ומוכח שצורה זו, שהיא בכתב אשורי, היתה גם בזמן משה, ומוכח מכאן שלא כדעת רבי יוסי שהכתב האשורי נתחדש רק מאוחר יותר. ויש להוכיח גם שלא כדברי רבי הסובר שהאשורית נשתכחה וחזרה, שהרי הוקשו בפסוק זה הווים לעמודים, ויש ללמוד זה מזה ולומר **מָה הָעֲמוּדִים לֹא נִשְׁתַּנּוּ**, שלעולם עשאום באופן שציותה התורה מתחילה, **אַף** הַוִּוים של העמודים **לֹא נִשְׁתַּנּוּ** מעולם, וכיון שכן היו תמיד וכך היה שמם, גם צורת האות וא"ו היתה מאז ומעולם ולא נשתנתה. **וְאוֹמֵר** עוד פסוק (אסתר ח ט) **'וְאֶל הַיְהוּדִים כִּכְתָבָם וְכִלְשׁוֹנָם'**, **מַה לְּשׁוֹנָם** של היהודים, דהיינו לשון הקודש, **לֹא נִשְׁתַּנָּה**, שהרי הכל מודים שניתנה תורה בלשון הקודש ושעדיין היא בלשון הקודש, **אַף כְּתָבָם לֹא נִשְׁתַּנָּה**, וכתב האשורית היה מאז ומעולם. **אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּים** ומבאר בפסוק (דברים שם) **'אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת'** שממנו למדו רבי יוסי ורבי לעיל שהכתב נשתנה, הריני מפרש את הפסוק שבאה המילה 'משנה' **לְשַׁתֵּי תּוֹרוֹת** שצריך המלך לכתוב, **אַחַת שֶׁיּוֹצִאָה וְנִכְנֶסֶת עִמּוֹ** לכל מקום שהולך, **וְאַחַת שֶׁמּוּנַּחַת לוֹ בְּבֵית גְּנָזָיו. אוֹתָהּ** ספר **שֶׁיּוֹצִאָה וְנִכְנֶסֶת עִמּוֹ, עוֹשֶׂה אוֹתָהּ כְּמִין קָמֵיעַ**, שיהיה הספר כתוב בכתב דק בכדי שיהיה קטן וייקל לשאתו, **וְתוֹלֶה** אותה **בְּזִרוֹעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר** (תהילים עז ח) **'שִׁוִּיתִי ה' לְנֶגְדִּי תָּמִיד כִּי מִימִינִי בַּל אֶמּוֹט'**, והיינו שהיה ספר התורה של דוד תלוי על יד ימינו.

הגמרא מברכת מה ילמדו החולקים על רבי אלעזר המודעי מהפסוק 'שויתי ה' לנגדי תמיד'. שואלת הגמרא: **וְאִידָךְ**, התנאים האחרים, החולקים על רבי אלעזר המודעי וסוברים שאין ספר התורה תלוי בזרועו, **הַאי** – פסוק זה, **'שִׁוִּיתִי'** וכו', **מַאי דָּרֵישׁ בֵּיהּ** – מה ידרשו בו. משיבה הגמרא: **הָהוּא** – הפסוק 'שויתי ה' לנגדי תמיד', **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – נצרך הוא, לדעתם, **לִכְדַרַב חִנָּה בַּר בִּיזְנָא, דְּאָמַר רַב חִנָּה בַּר בִּיזְנָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיךְ שֶׁיִּרְאֶה עַצְמוֹ כְּאִילּוּ שְׁכִינָה שרויה כְּנֶגְדּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם) **'שִׁוִּיתִי ה' לְנֶגְדִּי תָּמִיד'**.

הגמרא מברכת מדוע לרבי אלעזר המודעי לא הבינו את כתב המלאך. שואלת הגמרא: **לְרַבִּי שִׁמְעוֹן** בן אלעזר **דְּאָמַר** בשם רבי אלעזר המודעי **שִׁכְתָּב** אשורית **זֶה שבידינו לֹא נִשְׁתַּנָּה** מעולם, ומאז מתן תורה ועד היום הוא הכתב שנכתבת בו התורה, **מַאי** – מדוע אמר הפסוק (דניאל שם) **'לָא כָהֲלִין כְּתָבָא לְמִיקְרֵא וּפְשָׁרָא לְהוֹדָעָא לְמַלְכָּא'**, שלא ידעו לקרוא את כתב המלאך, והלא היו שם יהודים הרבה וידעו לקרוא כתב זה, ולמה עד שבא דניאל לא הבינוהו.

הגמרא מביאה ארבעה אופנים ליישב ביצד נכתב אותו כתב, באופן שלא היה ניתן להבינו: **א.אָמַר רַב, בְּגִימַטְרִיָּא** – בחילופי אותיות **אִיכְּתִיב לְהוֹן** – נכתב להם, שהמלאך כתב את המילים 'מנא מנא תקל ופרסין' בכתב א"ת ב"ש, **'תַּת יַת אָדָךְ פּוּגְחָמָט'**, ועל כן לא הבינוהו.

הגמרא מבארת את כוונת המלאך. אומרת הגמרא: **מַאי פָּרֵישׁ לָהוּ** – מה פירש להם דניאל, כאמור בפסוק (דניאל ה כה) פירש להם שדברי המלאך הם **'מְנֵא מְנֵא** תְּקֵל **וּפַרְסִין'**, ופירש את כוונת המלאך, כאמור שם (שם כו־כח), **'מְנָא, מְנָא אֱלָהָא מַלְכוּתָךְ** (וְהַשְׁלְמַת לָךְ) [וַהֲשַׁלְמָהּ]. **תְּקֵל, תְּקִילְתָּא בְּמֹאזְנַיָּא וְהַשְׁתְּכַחְתְּ חַסִּיר. (פַּרְסִין) [פָּרֵס], פְּרִיסַת מַלְכוּתָךְ וִיהִיבַת לְמָדַי וּפָרָס'**. דהיינו ש'מנא' [־מנה] שאשיב לכם את 'משנה התורה הזאת', והיינו את הכתב השונה, ששכחתם עקב חטאיכם. ומבאר רבי לשיטתו, **לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ** של הכתיבה **'אַשּׁוּרִית'**, משום **שֶׁמְּאוּשָּׁרֶת בְּכָתָב** – המהוללת שבכתבים.

הגמרא מביאה דעה שלא השתנה הכתב: **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן פַּרְטָא, שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי, כְּתָב** אשורי **זֶה שבו אנו כותבים, לֹא נִשְׁתַּנָּה כָּל עִיקָּר**, ושלא כדברי רבי יוסי ורבי, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות כו י) **'וְיָרִי הָעֲמוּדִים'**, והם יתידות מכסף שהיו קבועות בעמודי חצר המשכן, שבהן תלו את לולאות קלעי החצר והמסך, ונקראו וויים על שם שצורתם כצורת האות וא"ו שבכתב אשורי, ומוכח שצורה זו, שהיא בכתב אשורי, היתה גם בזמן משה, ומוכח מכאן שלא כדעת רבי יוסי שהכתב האשורי נתחדש רק מאוחר יותר. ויש להוכיח גם שלא כדברי רבי הסובר שהאשורית נשתכחה וחזרה, שהרי הוקשו בפסוק זה הווים לעמודים, ויש ללמוד זה מזה ולומר **מָה הָעֲמוּדִים לֹא נִשְׁתַּנּוּ**, שלעולם עשאום באופן שציותה התורה מתחילה, **אַף** הַוִּוים של העמודים **לֹא נִשְׁתַּנּוּ** מעולם, וכיון שכן היו תמיד וכך היה שמם, גם צורת האות וא"ו היתה מאז ומעולם ולא נשתנתה. **וְאוֹמֵר** עוד פסוק (אסתר ח ט) **'וְאֶל הַיְהוּדִים כִּכְתָבָם וְכִלְשׁוֹנָם'**, **מַה לְּשׁוֹנָם** של היהודים, דהיינו לשון הקודש, **לֹא נִשְׁתַּנָּה**, שהרי הכל מודים שניתנה תורה בלשון הקודש ושעדיין היא בלשון הקודש, **אַף כְּתָבָם לֹא נִשְׁתַּנָּה**, וכתב האשורית היה מאז ומעולם. **אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּים** ומבאר בפסוק (דברים שם) **'אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת'** שממנו למדו רבי יוסי ורבי לעיל שהכתב נשתנה, הריני מפרש את הפסוק שבאה המילה 'משנה' **לְשַׁתֵּי תּוֹרוֹת** שצריך המלך לכתוב, **אַחַת שֶׁיּוֹצִאָה וְנִכְנֶסֶת עִמּוֹ** לכל מקום שהולך, **וְאַחַת שֶׁמּוּנַּחַת לוֹ בְּבֵית גְּנָזָיו. אוֹתָהּ** ספר **שֶׁיּוֹצִאָה וְנִכְנֶסֶת עִמּוֹ, עוֹשֶׂה אוֹתָהּ כְּמִין קָמֵיעַ**, שיהיה הספר כתוב בכתב דק בכדי שיהיה קטן וייקל לשאתו, **וְתוֹלֶה** אותה **בְּזִרוֹעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר** (תהילים עז ח) **'שִׁוִּיתִי ה' לְנֶגְדִּי תָּמִיד כִּי**

ב. **וְשָׁמוּאֵל אָמַר**, כתב המלאך לא היה בגימטריא, אולם בעירבוב אותיות, שאת המילים 'מנא מנא תקל ופרסין' כתב **'מַמְתּוּם נִנְקְפִי אֲאַלְרָן'**, שחילק שלוש אותיות המילה הראשונה וכתבן בנפרד, ושוב חילק כן במילה השניה וכתב אותיותיה בצד אותיות המילה הראשונה, וכן הלאה.

ג. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר**, המלאך כתב כל מילה בסדר אותיות הפוך, מן הסוף להתחלה, ועל כן נכתב שם **'אַגַּם אַגַּם לָקֵת נִיסְרְפוּ'**, ש'אגם' הוא 'מנא' בהיפוך אותיות, וכן שאר המילים.

ד. **רַב אַשֵׁי אָמַר**, לא היה העירבוב אלא בזה שהקדים בכל מילה את האות השניה לראשונה, ונמצא שנכתב **'נְמֵא נָמֵא קְתַל פּוּרְסִין'**.

משנה

המשנה מביאה דינים השייכים לכבוד המלך: **אֵין רוֹכְבִין עַל סוּסוֹ** של המלך, **וְאֵין יוֹשְׁבִין עַל כִּסְאוֹ, וְאֵין מְשַׁתַּמְּשִׁין בְּשַׁרְבִיטוֹ, וְאֵין רוֹאִין אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא מְסַתֵּפֵר, וְכֵן לֹא רוֹאִים אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא עָרוֹם, וְלֹא כְּשֶׁהוּא בְּבֵית הַמֶּרְחָץ, שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים יז טו) **'שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ'**, ויש ללמוד מהפסוק **שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ** מוטלת **עָלָיו**, ועל כן אין לעשות את הדברים האמורים שהם מקילים בכבודו של המלך בעיני רואיהם.

גמרא

שנינו במשנה שאין משתמשים בשרביטו של מלך. הגמרא מביאה דברים השייכים להלכה זו: **אָמַר רַב יַעֲקֹב אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲבִישַׁג**

המשך בעמוד רח

שנחשבה כשרביטו של דוד המלך, היתה מוּתֶרֶת לִשְׁלֹמֹה המלך בנו, וַאֲסוּרָה לַאֲדֹנִיָּה, אף שגם הוא בנו של דוד. מה שהיא מוּתֶרֶת לִשְׁלֹמֹה, טעם הדבר הוא דְּמֶלֶךְ הָיָה, וּמֶלֶךְ מְשַׁתַּמֵּשׁ בְּשַׁרְבִיטוֹ שֶׁל מֶלֶךְ ואין בזה משום פגיעה בכבודו. וּמה שאֲסוּרָה לַאֲדֹנִיָּה, הרי זה משום דְּהֶיְיטֵּ הוּא, ואסור להדיוט להשתמש בשרביטו של מלך, כאמור במשנה.

הגמרא מבררת מה היתה אבישג לדוד. אומרת הגמרא: אֲבִישַׁג – מַאי הִיא – מה היתה לדוד, דִּכְתִיב (מלכים א׳ א א-ב), ׳וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וגו׳ וַיְכַסֻּהוּ בַּבְּגָדִים וְלֹא יִחַם לוֹ, וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יְבַקְשׁוּ וגו׳ לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְתוּלָה וְעָמְדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּתְהִי לוֹ סֹכֶנֶת [־מחממת] וְשָׁכְבָה בְחֵיקֶךָ וְחַם לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ׳. וּכְתִיב (שם ג) ׳וַיְבַקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה וגו׳ בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וַיִּמְצְאוּ אֶת אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית וַיָּבִאוּ אֹתָהּ לַמֶּלֶךְ׳. וּכְתִיב (שם ד) ׳וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד מְאֹד וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סוֹכֶנֶת וַתְּשָׁרְתֵהוּ וְהַמֶּלֶךְ לֹא יְדָעָהּ [־לא נשא אותה]׳. ומפסוקים אלו אנו למדים שאבישג שמשה את דוד לחממו, ולכך היה דינה ככל כלי תשמישו, ונאסרה להדיוט.

הגמרא מספרת על דברים שהיו בין דוד לאבישג, אודות האפשרות שתנשא לדוד: אָמְרָה אבישג לדוד, נִינְהוּ – שא אותי לאשה. אָמַר לַהּ דוד, אֶסְרַת לִי – אסורה את לי, משום שלא הותר לי לשאת יותר משמונה עשרה נשים, וכבר נשאתי שמונה עשרה נשים, ואיני יכול לשאת אשה נוספת. אָמְרָה לֵיהּ אבישג לדוד, ׳חַפְרֵיהּ לְנַנְבָּא, נַפְשֵׁיהּ לִשְׁלָמָא נָקִיט׳ – כאשר חסר לגנב, שאינו מוצא מקום לגנוב, הוא מחזיק את עצמו בענוה כאיש שלום, אף שבאמת מה שאינו גונב אינו מפני צדקותו אלא רק מחמת שלא מצא מה לגנוב. כלומר, מפני שאין אתה יכול לבעול, שזקנת ותש כחך, על כן אתה מסרב לשאתני, ואתה תולה זאת בכך כאילו מפני האיסור אתה נמנע מלשאת אותי לאשה. רצה דוד להוכיח לה שאכן רק מפני האיסור אינו נושאה, ולא מפני שאין כחו עמו, ועל כן אָמַר לְהוּ לעבדיו, קְרוּ לִי לְבַת שֶׁבַע אשתי. וּכְתִיב (שם טו), ׳וַתָּבֹא בַת שֶׁבַע אֶל הַמֶּלֶךְ הַחַדְרָה וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד וַאֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית מְשָׁרֶת אֶת הַמֶּלֶךְ׳. ומה שבאה החדרה היה זה בכדי שיבוא עליה ותראה אבישג שדבריו נכונים.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שבאה בת שבע החדרה, קִינְחָה בַּת שֶׁבַע בְּשֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה מַפּוֹת, לפי שבא עליה שלוש עשרה פעמים, וקינחה בין תשמיש לתשמיש, ונרמז הדבר בכך שיש שלוש עשרה תיבות בפסוק זה.

הגמרא לומדת מהדברים על הקושי בגירושין: אָמַר רַב שֵׁמֶן בַּר אַבָּא, בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה קָשִׁין גֵּירוּשִׁין וכמה יש להשתדל להמנע מהם, שֶׁהֲרֵי דָּוִד הַמֶּלֶךְ הִתִּירוּ לוֹ לְיַיחֵד [־להתייחד] עם אבישג, ואף שנאסר יחוד עם הפנויה, וכאמור לעיל (כא:), וְלֹא הִתִּירוּ לוֹ לְגָרֵשׁ אחת משמונה עשרה נשותיו על מנת שישא את אבישג, כי אין מגרשים אשה ללא סיבה גדולה וחזקה.

אגב כך מביאה הגמרא מאמרים שונים אודות הקושי שבפירוד שבין בעל לאשה, במיתה או בגירושין, ובפרט באשה ראשונה, וכן אודות הקושי בזיווג בין בעל לאשה, ועוד מאמרים בעניינים אלה: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ הָרִאשׁוֹנָה, אֲפִילּוּ הִמְזִבֵּחַ מוֹרִיד עָלָיו דְּמָעוֹת מרוב צער, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ב יג) ׳וְזֹאת שֵׁנִית תַּעֲשׂוּ, כַּסּוֹת דִּמְעָה אֶת מִזְבַּח ה׳ בְּכִי וַאֲנָקָה, מֵאֵין עוֹד פְּנוֹת אֶל הַמִּנְחָה וְלָקַחַת רָצוֹן מִיֶּדְכֶם, וּכְתִיב (שם יד) ׳וַאֲמַרְתֶּם עַל מָה, עַל כִּי ה׳ הֵעִיד בֵּינְךָ וּבֵין אֵשֶׁת נְעוּרֶיךָ אֲשֶׁר אַתָּה בָּגַדְתָּה בָּהּ, וְהִיא חֲבֶרְתְּךָ וְאֵשֶׁת בְּרִיתֶךָ׳.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְאִיתֵימָא [־ויש אומרים שאמר זאת] רַבִּי אֶלְעָזָר, אֵין אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם מֵתָה בעון בעלה, אֶלָּא אִם כֵּן מְכַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ מָמוֹן שנדר לצדקה וְאֵין לוֹ לתת, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כב כז) ׳(וְ)אִם אֵין לְךָ לְשַׁלֵּם לָמָּה יִקַּח מִשְׁכָּבְךָ מֵהַחֲתֶיךָ׳, ו׳משכבך׳ היא האשה, שמתה כאשר אין לו לשלם מה שחייב לצדקה.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל אָדָם שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ הָרִאשׁוֹנָה, הרי זה נחשב לו כְּאִילּוּ חָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כד טז) ׳בֶּן אָדָם הִנְנִי לוֹקֵחַ מִמְּךָ אֶת מַחְמַד עֵינֶיךָ בְּמַגֵּפָה לֹא תִסְפֹּד וְלֹא תִבְכֶּה וְלֹא תָבוֹא דִּמְעָתֶךָ׳, וּכְתִיב (שם יח) ׳וָאֲדַבֵּר אֶל הָעָם בַּבֹּקֶר וַתָּמָת אִשְׁתִּי בָּעָרֶב, הרי שאשתו נקראת ׳מחמד עינו׳. וּכְתִיב (שם כא) ׳הִנְנִי מְחַלֵּל אֶת מִקְדָּשִׁי גְּאוֹן עֻזְּכֶם מַחְמַד עֵינֵיכֶם׳, הרי שגם המקדש נקרא ׳מחמד עין׳, ולמדנו ששקולה אשה כנגד בית המקדש ומותה כנגד חורבנו.

אָמַר רַבִּי אַלְכְּסַנְדְּרִי, כָּל אָדָם שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ בְּיָמָיו, עוֹלָם חָשֵׁךְ בָּעֲדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב יח ו) ׳אוֹר חָשַׁךְ בְּאָהֳלוֹ וְנֵרוֹ עָלָיו יִדְעָךְ׳, ו׳אהלו׳ היא אשתו, והפסוק מתפרש שאור חשך לו בעבור אהלו היא אשתו. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר, פִּסְיוֹתָיו מִתְקַצְּרוֹת מחולשה וצער, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ז) ׳יְצָרוּ צַעֲדֵי אוֹנוֹ׳. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר, עֲצָתוֹ נוֹפֶלֶת, שלא תתקיים עצתו ולא תצליח, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) ׳וְתַשְׁלִיכֵהוּ עֲצָתוֹ׳.

אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, איש ואשה, קָשֶׁה למקום לְזַוְּוגָם זה לזה, כְּקְרִיעַת יַם סוּף שנשתנו בה סדרי בראשית והיה קשה בעיני המקום לעשותה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים סח ז) ׳אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה, מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת׳, אַל תִּיקְרֵי ׳מוֹצִיא אֲסִירִים׳ אֶלָּא ׳בְּמוֹצִיא אֲסִירִים׳, אַל תִּיקְרֵי ׳בַּכּוֹשָׁרוֹת׳ אֶלָּא ׳בְּכִי וְשִׁירוֹת׳), שהזווגם יחידים בבית אחד לעשותם זוג אחד, דומה להוצאת בני ישראל ממאסרם במצרים כאשר יצאו בבכי ושירה.

הגמרא תמהה על דברי רבי יוחנן שקשה לזווג איש ואשה. מקשה הגמרא: אִינִי – האם כן הוא כדבריך, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אַרְבָּעִים יוֹם קוֹדֶם יְצִירַת הַוָּלָד, בַּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת בַּת פְּלוֹנִי תהא נשואה לְפְלוֹנִי, ונמצא שאין בזיווגן שינוי סדרי בראשית, שהרי מתחילת יצירתן כבר נועדו זה לזה. מתרצת הגמרא: לָא קַשְׁיָא, הָא – מה שאמר רב שיוצאת בת קול ומכרזת ׳בת פלוני לפלוני׳, מדובר בְּזִוּוּג רִאשׁוֹן, הָא – מה שאמר רבי יוחנן שקשה לזווגם בקריעת ים סוף, מדובר בְּזִוּוּג שֵׁנִי.

הגמרא מוסיפה להביא מאמרים שונים על מעלת אשה ראשונה ובעל ראשון, ועוד מעניינים אלו: אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, לָכל יֵשׁ תְּמוּרָה [־דבר שיכול להחליפו] חוּץ מֵאֵשֶׁת נְעוּרִים, שדבר אינו יכול לבוא תחתיה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נד ו) ׳וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס׳, שהקב״ה אמר שישוב לישראל, מפני שהם כאשת נעורים, שאף אם תמאס יחזירנה בעלה, כיון שאין אחרת יכולה לבוא תחתיה. מַתְנִי לַהּ – שנה רַב יְהוּדָה לְרַב יִצְחָק בְּרֵיהּ [־בנו], אֵין אָדָם מוֹצֵא קוֹרַת רוּחַ אֶלָּא מֵאִשְׁתּוֹ הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ה יח) ׳יְהִי מְקוֹרֵךְ בָּרוּךְ וְשַׂמַּח מֵאֵשֶׁת

נְעוֹרֶיךָ', ומכאן שעיקר השמחה וקורת הרוח היא מהאשה הראשונה. אָמַר לוֹ רב יצחק לרב יהודה אביו, כְּגוֹן מַאן – כגון מי היא אשה זו שיש לבעלה קורת רוח ממנה. אָמַר לוֹ, אשה כְּגוֹן אִמָּךְ, שיש לי ממנה קורת רוח. מקשה הגמרא: אֵינִי – האם כן הוא שהיה לו מאשתו זו קורת רוח ושמחה, וְהָא מַקְרֵי לֵיהּ – והרי הקריא לו רַב יְהוּדָה לְרַב יִצְחָק בְּרֵיהּ [־בנו] את הפסוק (קהלת ז כו) 'וּמוֹצֵא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הִיא מְצוֹדִים וַחֲרָמִים לִבָּהּ', וְאָמַר לוֹ רב יצחק לרב יהודה אביו, כְּגוֹן מַאן, וְאָמַר לוֹ כְּגוֹן אִמָּךְ, שהיא מרה ממות. ואיך אמר שיש לו ממנה קורת רוח. מתרצת הגמרא: מִיתְקָף תְּקִיפָא – אשה תקיפה היתה, ועל כן אמר שהיא מרה ממות, אולם עֵיבּוּרֵי מְעַבְּרָא בְּמַלָּה – מעבירה היתה על מידותיה ונוחה לרצות, ובזה היה לרב יהודה קורת רוח ממנה.

אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר אוֹנְיָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, אִשָּׁה שלא נישאה, גּוֹלֶם הִיא – כִּכְלִי שלא נגמרה מלאכתו, וְאֵינָהּ כּוֹרֶתֶת בְּרִית אֶלָּא לְמִי שֶׁעָשָׂאָהּ כֶּלִי על ידי שבא עליה והשיר בתוליה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נד ה) 'כִּי בוֹעֲלַיִךְ עוֹשַׂיִךְ ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ', שהבועל נחשב שעשה את האשה.

תָּנָא, אֵין אִישׁ מֵת אֶלָּא לְאִשְׁתּוֹ, שאין מותו ניכר ביותר אלא לאשתו המצטערת ומרגישה במותו יותר מכל, וְאֵין אִשָּׁה מֵתָה אֶלָּא לְבַעְלָהּ, המצטער ומרגיש במותה יותר משאר בני אדם. 'אֵין אִישׁ מֵת אֶלָּא לְאִשְׁתּוֹ', שֶׁנֶּאֱמַר (רות א ג) 'וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נָעֳמִי', והוזכר שמה במותו, שהיא זו שהרגישה ביותר במות בעלה. 'וְאֵין אִשָּׁה מֵתָה אֶלָּא לְבַעְלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מח ז) 'וַאֲנִי בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל', וכוונתו באומרו 'מתה עלי' שהוא זה שהרגיש במיתתה יותר מאחרים.

שנינו במשנה אודות המלך: אֵין רוֹאִין אוֹתוֹ כו' בשהוא מסתפר. הגמרא מבארת את דיני תספורת המלך ואגב כך את דיני תספורתם של הכהנים: תָּנוּ רַבָּנָן, מֶלֶךְ מִסְתַּפֵּר בְּכָל יוֹם, כֹּהֵן גָּדוֹל מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת [־מדי יום שישי], כֹּהֵן הֶדְיוֹט אֶחָד לְשִׁלְשִׁים יוֹם.

הגמרא מביאה את המקור לדינים אלו: מֶלֶךְ מִסְתַּפֵּר בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לג יז) 'מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ', ועל כן הוא צריך להסתפר כל יום, כדי שייראה תמיד ביופיו ולא ייראה בשיער מגודל. כֹּהֵן גָּדוֹל מֵעֶרֶב שַׁבָּת לערב שבת, אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, הוֹאִיל וּמִשְׁמָרוֹת הכהנים בבית המקדש מִתְחַדְּשׁוֹת [־מתחלפות] כל שבת, שזו יוצאת וזו נכנסת, על כן עליו להסתפר כל ערב שבת, כדי שבני המשמרת החדשה יראוהו ביופיו. כֹּהֵן הֶדְיוֹט מסתפר אֶחָד לְשִׁלְשִׁים יוֹם, דִּכְתִיב אודות הכהנים (יחזקאל מד כ) 'וְרֹאשָׁם לֹא יְגַלֵּחוּ וּפֶרַע לֹא יְשַׁלֵּחוּ, כָּסוֹם יְכַסְּמוּ אֶת רָאשֵׁיהֶם', וְיֵלִיף – ולמדים גזירה שוה 'פֶּרַע' 'פֶּרַע' מִנָּזִיר לכהן הדיוט, כְּתִיב הָכָא 'פֶּרַע לֹא יְשַׁלֵּחוּ', וּכְתִיב הָתָם בנזיר (במדבר ו ה) 'גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ', מַה לְּהָלָן בנזיר שיעור הפרע שמדבר בו הכתוב הוא שְׁלֹשִׁים יום, כדלהלן, אַף כָּאן בחובת תספורת של כהן הדיוט השיעור הוא שְׁלֹשִׁים יום, שעליו להסתפר מדי שלושים יום. הגמרא מבארת מנין ששיעור הפרע בנזיר הוא שלושים יום: וּתְנַן נַמִּי במשנה (נזיר ה.) 'סְתָם נְזִירוּת – המקבל על עצמו להיות נזיר ולא פירש כמה ימים תהיה נזירותו, שיעורה הוא שְׁלֹשִׁים יוֹם', שאין נזירות פחות משלושים יום, הרי שפרע הנאמר בנזיר הוא שיער של שלושים יום. וְהָתָם בנזירות מְנָא לָן, אָמַר רַב מַתְנָה, דְּאָמַר קְרָא על הנזיר (במדבר ו ה) 'קָדֹשׁ יִהְיֶה', ו'יהיה' בְּגִימַטְרִיָּא תְּלָתִין הֲווֹ – שלושים. ולמדנו שנזירות היא לפחות שלושים יום, ומכאן שמה שנאמר בנזיר שיגדל שערותיו 'פרע', הוא שלושים יום, וכאן שאמר הכתוב 'ופרע לא ישלחו' הכוונה היא שלא יגדלו שיער של יותר משלושים יום.

הגמרא דנה בלימוד שלמדים מהפסוק 'ופרע לא ישלחו': אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי, אֵימָא לֹא לְיַרְבּוּ [־יגדלו] שיער כָּלָל, ולא שיגלחו רק כל שלושים יום, אלא עוד פחות משיעור זה. אָמַר לֵיהּ אביי, אִי כְּתִיב 'לֹא יְשַׁלֵּחוּ פֶּרַע', כְּדְקָאָמְרַתְּ – היה כדבריך, שלא יגדלו שיער עד שיעור פרע, אלא יגלחוהו לפני שיעברו שלושים יום, אולם הַשְׁתָּא דִּכְתִיב – עתה שנאמר 'וּפֶרַע לא יְשַׁלְּחוּ', כוונת הפסוק היא ש'פֶּרַע', דהיינו שיער של שלושים יום, לִיהֱוֵי – יהיה להם, ומותר הדבר, אבל שַׁלּוּחֵי – לגדל יותר משלושים יום, לֹא לִישַׁלְּחוּ – לא יגדלו.

הגמרא מבררת למה בזמן הזה אין כהנים נוהגים להסתפר כל שלושים יום. שואלת הגמרא: אִי הָכִי, הָאִידָּנָא נַמִּי – גם עתה יהיו הכהנים חייבים להסתפר כל שלושים יום כבזמן בית המקדש. משיבה הגמרא: חובת תספורת ואיסור גידול שערות הראש לכהנים הם דִּיטָא דְּיַיִן – בדומה לאיסור הכהנים לשתות יין, שבסמוך לפסוק 'ופרע לא ישלחו' נאמר גם (שם פסוק כא) 'וְיַיִן לֹא יִשְׁתּוּ כָּל כֹּהֵן בְּבֹאָם אֶל הֶחָצֵר הַפְּנִימִית', והוקש איסור פרוע ראש לאיסור שתיית יין, מַה יַּיִן בִּזְמַן בִּיאָה למקדש הוּא דְּאָסוּר, כאמור בפסוק 'בבואם אל החצר הפנימית', ואילו שֶׁלֹּא בִּזְמַן בִּיאָה שָׁרֵי – מותרת השתייה, אַף איסור פְּרוּעֵי רֹאשׁ, רק בִּזְמַן בִּיאָה אָסוּר הוא, ואילו שֶׁלֹּא בִּזְמַן בִּיאָה שָׁרֵי. וכיון שעתה אין הם באים למקדש, אינם צריכים להקפיד להסתפר כל שלושים יום.

הגמרא מבררת את האמור שאיסור שתיית יין לכהנים הוא רק בבואם למקדש. מקשה הגמרא: וְהאם יַיִן שֶׁלֹּא בִּזְמַן בִּיאָה שָׁרֵי, וְהָתַנְיָא שלדעת חכמים אסור לכהן לשתות יין ביום שבו זמן משמרתו ומשמרת בית אב שלו, ואם אינו יודע את יומו, אסור כל השנה שיש לחשוש על כל יום בשנה שמא הוא יום עבודתו במקדש, וְרַבִּי חולק וְאוֹמֵר, אוֹמֵר אֲנִי, אם חוששים שמא יבנה המקדש, יהיו כֹּהֲנִים אֲסוּרִין לִשְׁתּוֹת יַיִן לְעוֹלָם אפילו ביום שהם יודעים שאינו יומם לפי סדר המשמרות שהיו בבית המקדש, משום שיתכן שיבנה המקדש ומי שימצא ראוי לעבודה יבוא ויעבוד ללא סדר משמרות, וכהן זה ששתה יין לא יוכל לעבוד. אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁתִּתְקַנְתּוֹ חַלָּלְתָּן, כלומר שחורבן הבית שקלקל לכאורה, וגרם לערבוב סדר המשמרות שעל כן ראוי היה שייאסר הכהן בשתיית יין כל השנה, וכאמור, הוא זה שתיקנו שלא ייאסר כלל, שאין חוששים שמא יבנה פתאום. וְאָמַר אַבַּיֵי, כְּמַאן שְׁתֵּי כָּהֲנֵי חַמְרָא הָאִידָּנָא – כדעת מי נוהגים הכהנים השותים יין בזמן הזה ואינם חוששים שמא יבנה המקדש פתאום, אַף שרובם אינם יודעים את יום עבודתם במקדש והיה להם להיאסר בשתיית יין כל השנה, כְּרַבִּי – נוהגים הם כשיטת רבי המתיר אותם בשתייה תמיד. הגמרא מסיימת את השאלה: מִכְּלָל – מדברי רבי יש לדייק, דְּרַבָּנָן אָסְרִי את הכהנים בשתייה גם בזמן הזה, ושלא כפי שנתבאר לעיל ששתיית יין מותרת שלא בזמן עבודה. מתרצת הגמרא: הָתָם – שם לגבי איסור שתיית יין, אין הכהנים אסורים בשתייה מן התורה, שאין האיסור אלא בזמן ביאה, ובאמור, ומה שאסרוה חכמים לכהנים גם בזמן חורבן המקדש, הַיְינוּ טַעֲמָא – טעם הדבר הוא משום שיש לחשוש שמַהֲרָה יִבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּבָעֵינַן [־ ונצטרך] כֹּהֵן הָרָאוּי [־הכשר] לַעֲבוֹדָה במקדש, וְלֵיבָא – ולא ימצא, משום שיהיו כולם שתויי יין, על כן גזרו על הכהנים שלא לשתות יין גם בזמן הזה.

מקשה הגמרא: הָכָא נַמִּי לגבי איסור פריעת הראש, יש לחשוש שמהרה יבנה בית המקדש וּבָעֵינָא כֹּהֵן הָרָאוּי לַעֲבוֹדָה וְלֵיבָא, וצריך לגזור גם בזה שלא יפרעו ראשם, שמא יהיו כולם פרועי ראש בעת שיבנה המקדש ולא יוכלו לעבוד בו. מתרצת הגמרא: הָכָא בפריעת ראש, אֶפְשָׁר דְּמַסַּפַּר וְעָיֵיל – שיסתפר הכהן ויכנס לעבוד במקדש, ואין צריך להמתין לכך זמן רב.

מקשה הגמרא: הָתָם נַמִּי – הלא גם שם, לגבי שתיית יין, אֶפְשָׁר דְּיָיֵים פּוּרְתָּא – יוכל הכהן לנום מעט, שעל ידי כך יפוג יינו, וְעָיֵיל – ויכנס למקדש לעבוד, דְּאָמַר רַב אָחָא, לגבי מי ששתה יין ונשתכר, שהליכה בְּדֶרֶךְ בשיעור מִיל, וְשִׁינָה כָּל שֶׁהִיא [־אפילו מועטת], מְפִיגִין אֶת השפעת הַיַּיִן. דוחה הגמרא: וְלָאו אִיתְמַר עֲלַהּ – האם לא נאמר על דבריו של רב אחא שאינם בכל אופן שהוא, שאֲמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, לֹא שָׁנוּ שדרך מיל ושינה כלשהי מפיגים את היין, אֶלָּא כְּשֶׁשָּׁתָה כְּדֵי [־כשיעור] רְבִיעִית הלוג יין, אֲבָל שתה יוֹתֵר מִכְּדֵי רְבִיעִית, כָּל שֶׁכֵּן דְּהליכה בְּדֶרֶךְ טוֹרַדְתּוֹ

המשך בעמוד קעו

וְכֵן שָׁנָה מְשַׁכְּרְתּוֹ, וכיון שיש לחשוש שישתו יותר מרביעית יין ולא יוכלו להפיג את יינם, על כן אסרום חכמים ביין לעולם.

רב אשי מביא הסבר אחר לחילוק בין איסור שתיית יין לאיסור פריעת ראש: רַב אַשִׁי אָמַר, שְׁתוּיֵי יַיִן דְּמַחְלֵי עֲבוֹדָה – שאם עבדו במקדש חיללו ופסלו את העבודה, גָּזְרוּ בָּהוּ רַבָּנָן שלא ישתו יין, שבמהרה יבנה המקדש ויש לחשוש שמא יעבדו בו ועבודתם תפסל, אולם פָּרוּעֵי רֹאשׁ דְּלֹא מַחְלֵי עֲבוֹדָה, לֹא גָּזְרוּ בָּהוּ רַבָּנָן.

הגמרא מקשה על דברי רב אשי שאמר שפרוע ראש שעבד, עבודתו כשרה ואינה מחוללת: מֵיתִיבִי, וְאֵלּוּ שֶׁבְּמִיתָה בידי שמים וכו' פְּרִיעַת רֹאשׁ וּשְׁתוּיֵי יַיִן [שעבדו במקדש] וכו', וקשה, בִּשְׁלָמָא שְׁתוּיֵי יַיִן שעבדו עונשם הוא מיתה דִּכְתִיב (ויקרא י ט) 'יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ אַתָּה וּבָנֶיךָ וְלֹא תָּמוּתוּ', ומשמע שאם ישתו ויעבדו כשהם שתויים, יעשו במיתה בידי שמים, אֶלָּא פְּרִיעַת רֹאשׁ מְנָא לָן שעונשם במיתה. על כרחך תאמר שהוא משום דְּאִיתְקַשׁ – שיש היקש בין שְׁתוּיֵי יַיִן לְפָרִיעֵי רֹאשׁ, דִּכְתִיב (יחזקאל מד כ) 'וְרֹאשָׁם לֹא יְגַלֵּחוּ וּפֶרַע לֹא יְשַׁלֵּחוּ' (וְכִתִיב) (שם פסוק כא) 'וְיַיִן לֹא יִשְׁתּוּ' וְגוֹ', ונסמכו זה לזה להקיש ולומר, מַה שְׁתוּיֵי יַיִן שעבדו במקדש עונשם בְּמִיתָה בידי שמים, אַף פְּרִיעַת רֹאשׁ שעבדו במקדש עונשם בְּמִיתָה בידי שמים, ועל כן מנתה הברייתא גם את פרועי ראש בין חייבי מיתה. הגמרא מסיימת את הקושיא: וּמִינַּהּ – ומהלכה זו תלמד לענין שאלתנו, שכיון שהוקשו פרועי ראש לשתויי יין, מעתה יש להקישם גם לענין חילול העבודה, ונאמר מַה שְׁתוּיֵי יַיִן דְּמַחְלֵי [־מחללים] עֲבוֹדָה, אַף פְּרִיעַת רֹאשׁ דְּמַחְלֵי [־מחללים] עֲבוֹדָה, וקשה על רב אשי שאמר שאין פרועי ראש מחללים את העבודה. מסיקה הגמרא: קָשְׁיָא – אכן קשה דבר זה על דברי רב אשי.

לעיל הובאו פסוקים מיחזקאל שמהם נלמדים דיני פרועי ראש לענין עבודה במקדש. הגמרא מברכת אם אכן המקור הוא רק מפסוקים אלו: אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשֵׁי, הַאי – דין זה שפרוע ראש במיתה, שנלמד מפסוקי יחזקאל, עַד דְּלָא אַתָא [־עד שלא בא] יְחֶזְקֵאל ולימדו, מַאן אֲמָרַהּ – מי אמרו, והיאך ידעו אותו עד אותה עת. אמר לו רב אשי, וְלִיטַעֲמֵיךְ – ולדעתך, הָא [־דין זה] דְּאָמַר רַב חִסְדָּא, דְּבָר זֶה שכהן ערל פסול לעבודה, מְתוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לֹא לָמַדְנוּ, שלא נאמר בתורה דבר בענין זה, עַד שֶׁבָּא יְחֶזְקֵאל וְלִימְּדָנוּ, שנאמר ביחזקאל (מד ט) 'כָּל בֶּן נֵכָר עֲרֵל לֵב וְעֲרֵל בָּשָׂר לֹא יָבֹא אֶל מִקְדָּשִׁי לְשָׁרְתֵנִי', ופירוש הפסוק הוא שגם 'בן נכר ערל לב', דהיינו מי שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים ונערל ליבו, וגם 'ערל בשר', שלא מל, ואפילו לא יכל למול כגון שמתו אחיו לאחר שנימולו ונמצא שהמילה סכנה היא לו, פסולים הם לעבודה במקדש. ויש לשאול גם כאן, וכי עַד דְּלֹא בָּא יְחֶזְקֵאל מַאן אֲמָרַהּ. אֶלָּא על כרחך תאמר שלא נתחדש זאת ביחזקאל אלא שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִמְסְרָה לְהּ – קבלוה כהלכה למשה מסיני, וַאֲתָא יְחֶזְקֵאל וְאַסְמְכַהּ אִקְרָא – ובא יחזקאל וכתב אותה בפסוקיו, הָכָא נַמִּי לגבי דין פרועי ראש, נֶאֱמְרָה וְנִמְסְרָה לְהּ, וַאֲתָא יְחֶזְקֵאל וְאַסְמְכַהּ אִקְרָא. (וְכִי נֶאֱמְרִי – ומה שנמסר בַּהֲלָכָה למשה מסיני לגבי פרועי ראש שיהיה דינם כשתויי יין, לא נמסר כן אלא לְמִיתָה בידי שמים, שבזה יהיו שוים, אבל לְאַחוֹלֵי עֲבוֹדָה – לגבי שתתחלל ותפסל עבודתם, לֹא נֶאֱמְרִי – על זה לא נמסרה ההלכה, ואין שתויי יין מחללים עבודה).

הובא לעיל לגבי תספורת כהנים הפסוק 'כְּסוֹם יִכְסְמוּ אֶת רָאשֵׁיהֶם', ויש ללמוד ממנו את צורת התספורת. הגמרא מברכת איזו היא. שואלת הגמרא: מַאי – מהי כוונת הכתוב (שם מד כ) 'כָּסוֹם יִכְסְמוּ אֶת רָאשֵׁיהֶם', ולאיזו צורת תספורת כוונתו. משיבה הגמרא: תָּנָא בברייתא, תספורת זו המוזכרת בפסוק, היתה כְּמִין תִּסְפּוֹרֶת לוּלְיָינִית. מבררת הגמרא: מַאי תִּסְפּוֹרֶת לוּלְיָינִית, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, תִּסְפּוֹרְתָא יְחִידָאָה – תספורת נאה שאין כמותה. מבררת הגמרא עוד: הֵיכִי דָּמֵי – כיצד היתה נראית, אָמַר רַב אַשִׁי, רֹאשׁוֹ שֶׁל שיער זֶה בְּצַד עִיקָּרוֹ [־שורשו] שֶׁל שיער זֶה. הגמרא מביאה דברים בענין זה: שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי, אֵיזֶהוּ תִּסְפּוֹרֶת שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל. אָמַר לָהֶן, צְאוּ וּרְאוּ מִתִּסְפּוֹרֶת שֶׁל בֶּן אֶלְעָשָׂה [שהיה חתנו של רבי]. תָּנָא בברייתא, רַבִּי אוֹמֵר, לֹא עַל חָכָם פְּיֵיר בֶּן אֶלְעָשָׂה אֶת מַעֲוֹתָיו, אֶלָּא הוציאם ובזבזם כְּדֵי לְהַרְאוֹת בּוֹ תִּסְפּוֹרֶת שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, שלשם כך שילם ממון רב שילמדוהו את אותה תספורת כיצד היתה נראית והיאך היתה נעשית.

הדרן עלך כהן גדול